

УДК: 159.923.2 : 128 : 159.955.4
 orcid.org/0000-0002-7257-6477
 DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-3-5>

Ігор Галян,
 доктор психологічних наук, доцент,
 професор кафедри практичної психології,
 Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
 вул. І. Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., Україна

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета статті – психологічний аналіз мотиваційно-ціннісних детермінант професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури. Учасниками дослідження були майбутні вчителі фізичної культури (n = 52, віком 18-22 роки). Структура цінностей досліджувалася за допомогою методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича в адаптації А. Гоштаутаса, А. Семенова, В. Ядова. Мотиваційні тенденції респондентів діагностувалися за допомогою «Методики вивчення мотивів навчальної діяльності» в модифікації А. Реана і В. Якуніна. Це дозволило оцінити мотиваційно-ціннісні уподобання майбутніх учителів фізичної культури у структурі їхнього особистісно-професійного потенціалу. Оцінка мотиваційних переваг та ціннісних уподобань здійснювалася на основі системного підходу, що дозволило розглядати мотиваційно-ціннісну сферу в контексті цілісної структури особистості, у якій ключовими є мотиви та цінності. Вибір для 65,38% студентів професії вчителя фізичної культури зумовлений важливістю в їхньому житті спортивної діяльності, а для 15,38% – престижністю факультету. Провідними в загальній системі цінностей-цілей респондентів є конкретні життєві цінності, а серед цінностей-засобів – цінності особистісної професійної самореалізації. Показано, що за умов організації психологічного супроводу мотиваційно-ціннісного розвитку, в основу якого покладено актуалізацію суб'єктної позиції майбутніх фахівців, мотивацію до саморозвитку, зростає питома вага мотивів і цінностей особистісного та професійного зростання. Констатовано динаміку мотивації до навчання в майбутніх учителів фізичної культури упродовж навчання: від мотивів адаптації та самоствердження на початковому етапі навчання до самореалізації та професійної досконалості, отримання професійних компетенцій – наприкінці навчання. Ефективність професійного становлення майбутнього вчителя з фізичної культури детермінована його особистісно-професійним потенціалом, в якому провідна роль належить мотивам і цінностям. Система мотивів досліджуваних нами студентів є динамічним утворенням, яке змінюється під час навчальної діяльності: одні стають більши значущішими, інші – менше. Засвідчено достатній мотиваційний потенціал майбутніх учителів фізичної культури, який можна актуалізувати за допомогою визначених психолого-педагогічних впливів і спрямувати на отримання професійних компетенцій.

Ключові слова: мотиви, цінності, детермінанти, професійне становлення, фізична культура, професійні компетенції.

Вступ

Навчання у вищому педагогічному навчальному закладі є одним із найважливіших етапів становлення особистості педагога. Особливо значущо в цей період постають питання становлення і розвитку його системи цінностей, мотивів, професійно важливих якостей педагогічної діяльності. Актуальною ця проблема є для навчальних закладів, що здійснюють професійно-педагогічну підготовку фахівців у галузі фізичного виховання, фізичної культури і спорту. Вона є специфічною, позаяк студенти поєднують навчання і заняття спортом, а це потребує більшої самостійності, відповідальності, пізнавальної активності, адаптаційної здатності. Водночас успішність цього процесу залежить і від мотиваційної спрямованості студентів.

У психологічній літературі питання мотивації описані досить ґрунтовно. Так, Х. Хекхаузен, узагальнивши досвід дослідників, окреслює лінії розвитку теорій мотивації, що ґрунтуються на особистісних та ситуаційних чинниках. Автором досліджено дві незалежні мотива-

ційні тенденції: прагнення до успіху і уникнення невдачі (Х. Хекхаузен, 2003). Пізніше М. Магомед-Емінов розглянув мотивацію досягнення як функціональну систему інтегрованих афективних і когнітивних процесів, що регулює процес діяльності в ситуації досягнення упродовж її здійснення (М. Магомед-Емінов, 2004). Власну концепцію мотивації і мотивів запропонував Є. Ільїн, вивісивши закономірності формування мотиваційної сфери людини в онтогенезі та у різних видах поведінки і діяльності (Є. Ільїн, 2002).

Зasadничою для мотиваційних процесів є система цінностей особистості, яка пронизує людську діяльність, свідомість, структуру особистості. Це відображено у низці наукових досліджень. Зокрема, мотиваційні тенденції розкриває S. Schwartz у теорії динамічних відношень між ціннісними типами. Позаяк ціннісні типи, на думку вченого, утворюють інтегровану мотиваційну структуру, вони зв'язуються в загальну систему з іншими змінними такими як установка, поведінка тощо (S. Schwartz, 1992). Проаналізувавши взаємозв'язки між

рисами особистості та цінностями, L. Parks-Leduc, G. Feldman and A. Bardi (2015) показали, що усі вони чітко структуровані. Досліджуючи структуру особистості та цінностей, L. Parks-Leduc, R. P. Guay (2009) акцентують на відмінностях у впливі на мотиваційні процеси змісту цілей та прагнення до них.

Аналіз наукової літератури свідчить про зростаючий інтерес до ціннісно-сислової сфери і смислотвірної активності особистості. Актуальним питання цінностей, особливо процес їх становлення, розвитку та регуляції є для освітньої сфери. Так, у дослідженні І. М. Галяна описані типологічні особливості ціннісно-сислової саморегуляції майбутніх педагогів, механізмом якої є ціннісний вибір (І. Галян, 2017). Цікавим є крос-культурні дослідження цінностей студентської молоді східного регіону Республіки Польща та студентів-педагогів сходу і заходу України (L. Oryshchyn, 2015; І. Галян, 2017). Порівняння отриманих результатів засвідчило відсутність суттєвих відмінностей у їхніх ціннісних уподобаннях, проте констатовано деякі розходження у можливості реалізації ціннісних уподобань. Г. К. Радчук, досліджуючи психологію аксіогенезу особистості в контексті вищої професійної освіти, заявляє про неспроможність сучасної вищої школи створити належні освітні умови щодо зовнішнього ініціювання розгортання внутрішніх процесів актуалізації суб'єктно-ціннісного потенціалу студентів (Г. Радчук, 2012). О. Румянцева вважає, що зумовлені спортивною діяльністю ціннісні орієнтації є стержневим фактором самореалізації студентів-фізкультурників, а також тих, хто займається спортом (О. Румянцева, 2001).

Водночас слід констатувати, що бракує досліджень, спрямованих на вияв структури і особливостей функціонування цього виду активності. Ми вважаємо, що ціннісно-сислові утворення разом із мотиваційними процесами спрямовують поведінку суб'єкта на певні цілі, а під час дієвого самовизначення – коригують намічені життєві плани, зумовлюючи зміни ціннісної свідомості особистості. Тому вивчення мотиваційно-ціннісних уподобань як детермінант професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури є актуальним і своєчасним.

Мета і завдання

Метою дослідження є психологічний аналіз мотиваційно-ціннісних детермінант професійного становлення майбутніх вчителів фізичної культури.

Завдання:

1. Діагностувати структуру мотивів навчальної діяльності та зміст ціннісних уподобань майбутніх учителів фізичної культури.

2. Окреслити напрямки та ефективність психологічного супроводу розвитку мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх учителів фізичної культури.

Методи та організація дослідження

Вибірка досліджуваних: учасниками дослідження були студенти Навчально-наукового інституту фізичної культури і здоров'я Дрогобицького державного педаго-

гічного університету імені Івана Франка (n = 52; вік: 18-22 pp.).

Основні методи дослідження

В основу дослідження покладено квазіексперимент з формувальною стратегією. *Незалежною змінною* слугував психолого-педагогічний супровід розвитку мотиваційно-ціннісної структури особистості, *залежною* – зміни мотиваційно-ціннісних уподобань майбутніх учителів фізичної культури.

На констатувальному (кінець 2-го року навчання) і контрольному (початок четвертого року навчання) етапах для діагностики ціннісних уподобань використовувалася методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча в адаптації А. Гоштаутаса, А. Семенова, В. Ядова. Засадничим для визначення ціннісної спрямованості став *ранговий показник* цінності в системі їхніх ціннісних уподобань. *Критерієм* оцінки слугувало рангування респондентами за ступенем важливості запропонованих їм термінальних та інструментальних цінностей. *Одиницею* аналізу є місце цінності в загальній ієрархії системи цінностей.

Мотиваційні спрямування респондентів вивчалися за допомогою тесту «Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» модифікованого А. Реаном, В. Якуніним. У якості *показника* виступає пріоритетність одного чи декількох мотивів, якими вони керуються в навчальній діяльності. *Критерієм* оцінки стали найбільші сумарні значення мотивів навчальної діяльності, що посіли перші три рангові позиції. *Одиницею* аналізу постало середнє арифметичне значення мотиву за усією вибіркою з урахуванням стандартного відхилення.

Аналіз отриманих результатів здійснювався на основі системного підходу, що дозволило розглядати мотиваційно-ціннісну сферу в контексті цілісної структури особистості, в якій ключовими є мотиви та цінності.

Основа формувальної частини експерименту становив психолого-педагогічний супровід мотиваційно-ціннісного розвитку особистості майбутніх учителів фізичної культури. Структурно супровід містив декілька блоків. *Мотиваційно-цільовий блок* сприяв: визначенню запитів майбутніх педагогів, завдяки яким аналізувалася необхідність та можливість професійного і особистісного зростання, задоволення нагальних і актуалізація потенційних потреб, що є необхідною умовою для формування осмисленого і ціннісного ставлення до навчання. Формою навчання стали *лекції, семінари* (в рамках навчального плану) та вільні *дискусії* за задалегідь розробленими темами, які викликали у студентів професійний інтерес. *Діагностичний блок* передбачав проведення психологічної діагностики для виявлення індивідуальних особливостей ціннісно-сислової сфери майбутніх педагогів і позначення проблемного поля їх подальших змін. Реалізувалося це за рахунок *діагностичного практикуму*, на якому завдяки діагностичним методикам «запускався» механізм рефлексії та виокремлювалася мотиваційно-ціннісна структура майбутніх учителів фізичної культури. У межах *розвивального* блоку застосовувався тренінг, спрямований на актуалізацію моти-

ваційно-ціннісної та смислотвірної активності. За бажанням досліджуваних проводилися індивідуальні консультації з питань їхнього особистісного та професійного саморозвитку.

Статистичний аналіз

Для визначення статистичної значущості результатів застосовано методи математичної статистики, а саме: методи описової (дескриптивної) та індуктивної (параметричної та непараметричної) статистики, кореляційний (за методом Спірмена) та факторний (за методом головних компонент та Варімакс обертянням із нормалізацією Кайзера) аналіз. Застосування факторного аналізу, у якому змінними слугували середні значення мотивів, отримані за тестом «Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів», сприяло розкриттю внутрішньої структури мотиваційних тенденцій майбутніх учителів фізичної культури.

Математичну обробку даних здійснено за допомогою програми SPSS 17.0.

Результати

Загальновідомо, що мотиви педагогічної діяльності свідчать про спонукання людини до її здійснення. Це може бути внутрішня потреба працювати в певній сфері (наприклад, у сфері фізичної культури) або потреба працювати з людьми, що ґрунтується на усвідомленні своїх педагогічних здібностей, які визначили вибір професії. Проте вибір студентами професії вчителя фізичної культури зумовлений певними особливостями. Однією з них є важливість в їхньому житті спортивної діяльності. Свідченням цього є відповіді респондентів на питання: «Що вас спонукало обрати професію вчителя фізичної культури?», за яким для 65,38% студентів – це можливість активного заняття спортом. Щодо інших мотивів,

то близько третини опитаних (28,84%) висловили бажання отримати професію педагога з фізичної культури, незважаючи на розуміння труднощів, визначених професійною діяльністю та її роллю в сучасному суспільстві. Мотив престижності обраного факультету домінує в 15,38% респондентів. Загалом важливість фізичного виховання, фізичної культури і спорту, професії вчителя фізичної культури для життя суспільства відзначили 69,23% студентів. Ці дані певною мірою збігаються з результатами інших фахівців, що досліджували психологічні детермінанти професійного становлення вчителів фізичної культури (Н.О. Савіна, 2006; Л.Г. Чернишова, 2006).

Ми вважаємо, що одним із показників істинних професійних намірів студентів є їхнє ставлення до навчально-професійної діяльності. Найпопулярнішим у студентів як на початку навчання, так і на етапі його завершення є мотив «стати висококваліфікованим фахівцем». Йому віддали перевагу 80% респондентів на констатувальному етапі дослідження і 81,48% – на контрольному. Прагнуть «отримати диплом» 76% респондентів на констатувальному етапі та 81,48% – на контрольному, а «успішне навчання» важливе для 64% студентів (констатувальний етап) та 51,85% – (контрольний). Менш популярними є такі мотиви: «отримувати постійно стипендію» (52% (констатувальний) і 48,14% (контрольний)) (можливо через малу кількість студентів, що її отримують) і «успішно продовжити навчання на наступних курсах» (52% і 40,74% відповідно) (для них важливішими є спортивні досягнення). Питома вага кожного з мотивів представлена у таблиці 1 у вигляді середніх значень з характерною для них дисперсією.

Таблиця 1.

Показники динаміки мотивів навчальної діяльності майбутніх учителів фізичної культури

№	Мотиви Максимальна оцінка –7 балів	Констатувальний етап	Формувальний етап
		M±m	M±m
1	Стати висококваліфікованим фахівцем	6,58±0,12	6,81±0,13
2	Отримати диплом	6,24±0,13	6,56±0,12
3	Успішно продовжити навчання на старших курсах	5,74±0,16	5,18±0,23
4	Успішно вчитися, складати іспити на «добре» і «відмінно»	5,94±0,19	5,59±0,21
5	Отримати глибокі і міцні знання	4,61±0,26	5,69±0,25
6	Постійно отримувати стипендію	5,07±0,34	4,58±0,26
7	Бути постійно готовим до наступних занять	4,00±0,26	5,02±0,27
8	Не запускати вивчення предметів навчального циклу	4,51±0,29	5,39±0,20
9	Не відставати від однокурсників	4,19±0,22	4,34±0,29
10	Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності	5,32±0,24	6,51±0,13
11	Виконувати педагогічні вимоги	3,76±0,37	5,59±0,25
12	Досягти поваги викладачів	5,11±0,25	5,68±0,21
13	Бути прикладом для однокурсників	3,58±0,29	3,89±0,23

№	Мотиви Максимальна оцінка –7 балів	Констатувальний етап	Формувальний етап
		M±m	M±m
14	Домогтися схвалення батьків і оточуючих	4,53±0,26	4,37±0,27
15	Уникнути осуду та покарання за погане навчання	3,66±0,32	3,51±0,29
16	Отримати інтелектуальне задоволення	5,18±0,23	6,49±0,18

Однак набагато інформативнішими є внутрішні утворення, що латентно мотивують поведінку і діяльність суб'єкта. Для їх визначення ми провели факторний

аналіз мотивів навчальної діяльності досліджуваних респондентів, завдяки якому були виділені фактори, що пояснюють 76,91% розкиду дисперсії (Табл. 2).

Таблиця 2.

Факторний аналіз навчальних мотивів майбутніх учителів фізичної культури першого та четвертого років навчання

Етап експерименту	Виокремлені фактори				
	F 1	F 2	F 3	F 4	F 5
Констатувальний	Досягнення успіху (0,759-0,568)	Успішне навчання (0,739-0,648)	Уникнення невдачі (0,759- (-0,704))	Навчальна стабільність (0,771-0,514)	Статусність (0,723-0,601)
Контрольний	Соціальний статус (0,813-0,575)	Професійна досконалість (0,819-0,541)	Стабільність у навчанні (0,839-0,601)	Досягнення успіху (0,864-0,651)	Уникнення невдачі (0,782)

Прим.: у дужках подана питома вага мотивів, що утворили фактор

Компонентом структури особистості, що визначає мотивацію професійного вибору і перебуває між мотиваційно-потребовою сферою та системою особистісних смислів, є *ціннісні орієнтації*. Провідними в загальній системі *термінальних* цінностей як на початковому етапі дослідження, так і на контрольному, є конкретні життєві цінності: здоров'я, матеріально забезпечене життя, цікава робота, наявність хороших і вірних друзів. У нижній частині ієрархії цінностей досліджуваних розташувалися «абстрактні» цінності: переживання прекрасного, щастя інших і творчість.

Кореляційний аналіз рангів термінальних цінностей засвідчив статистично значущий зв'язок між цінностями-цілями і реально діючими цінностями досліджуваних на початковому (0,728; $p \leq 0,01$) і контрольному (0,717; $p \leq 0,01$) етапах дослідження, що вказує на відсутність у майбутніх учителів фізичної культури ціннісних суперечностей. Статистично значущим є і зв'язок між результатами початкового та контрольного етапів дослідження за параметром «цінності-цілі» (0,758; $p \geq 0,01$) і «реально діючі цінності» (0,743; $p \leq 0,01$).

Аналіз результатів констатувального та контрольного етапів дослідження не виявив у майбутніх учителів фізичної культури суттєвих відмінностей за критерієм «інструментальні цінності». Це засвідчено статистично значущими значеннями кореляційного аналізу рангів інструментальних цінностей між цінностями-цілями та реально діючими цінностями досліджуваних на початковому (0,639; $p \leq 0,01$) і контрольному (0,67; $p \leq 0,05$) етапах дослідження, з одного боку, та між констатуваль-

ним і контрольним етапами дослідження за параметром «цінності-цілі» (0,811; $p \leq 0,01$) та «реально діючі цінності» (0,917; $p \leq 0,01$) – з іншого. Як серед ідеальних, так і серед реальних, провідне місце займають цінності особистісної самоактуалізації – вихованість (тактовність, хороші манери) і цінності професійної самореалізації – освіченість (широта поглядів, висока загальна культура), що є важливими для майбутніх учителів. Останні місця посіли толерантність (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), високі життєві запити і високі домагання, працьовитість, продуктивність в роботі.

Обговорення

У розвитку мотиваційної структури суб'єкта професійної діяльності зазвичай виділяють два напрямки. Перший розкриває трансформацію загальних мотивів особистості в мотиви праці. Другий – пов'язаний із системними змінами професійної мотивації людини під час її переходу на нові рівні професіоналізації (В. Кирсанов, 2013). Але основний механізм формування професійних мотивів є однаковим: під час професіоналізації потреби особистості опредмечуються, тобто «знаходять свій предмет діяльності» (М. Магомед-Емінов, 2004). Для студентів такою діяльністю є навчальна. Як засіб забезпечення життєдіяльності сама навчальна діяльність може керуватися професійною мотивацією та орієнтацією на досягнення більш високих результатів, прагненням до компетентності та майстерності.

Після реалізації психолого-педагогічного супроводу мотиваційно-ціннісного розвитку особистості майбу-

тніх учителів фізичної культури відбулися деякі зміни у спрямованості їхніх мотиваційних тенденцій в бік професійних компонентів навчання з орієнтацією на отримання знань (Табл. 1). Зросла кількість виборів мотиву «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності». Набуття глибоких і міцних знань, отримання інтелектуального задоволення асоціюються у випускників з успішністю майбутньої професійної діяльності, причому не обов'язково педагогічною, тоді як на початковому етапі навчання – це спосіб самоствердження. Отримання диплома про вищу освіту є для них цінністю і формальним засобом життєздійснення. Результати контрольного етапу дослідження засвідчили актуалізацію пізнавального мотиву «не запускати вивчення предметів навчального циклу» та «виконувати педагогічні вимоги»

Відображені у таблиці 2 результати факторного аналізу засвідчують динаміку мотивації до навчання в майбутніх учителів фізичної культури від домінування мотивів адаптації, самоствердження (на констатувальному етапі дослідження) до прагнення самореалізації та професійної досконалості (після реалізації програми психолого-педагогічного супроводу). Мотиви уникнення невдачі та статусні, хоч і отримали найменші рангові позиції, проте за результатами факторного аналізу є досить значущими для досліджуваних нами майбутніх учителів фізичної культури.

Інший напрям аналізу – система ціннісних орієнтацій майбутніх учителів фізичної культури. Вважаємо, що ціннісні орієнтації, перебуваючи між мотиваційно-потребовою сферою і системою особистісних смислів, є тим компонентом структури особистості, який визначає мотивацію професійного вибору. Більше того, на відміну від поточних мотивів, ціннісні орієнтації позначають перспективу особистісного зростання.

Отримані емпіричні результати засвідчили домінування в загальній системі цінностей-цілей майбутніх учителів фізичної культури конкретних життєвих цінностей, а серед цінностей-засобів – цінностей особистісної професійної самореалізації. Життєві цілі та засоби їх досягнення, поведінкові стратегії під час професійного становлення є важливими чинниками їхньої соціальної активності і, водночас, індикатором змін, що відбуваються в суспільстві. Матеріальні, життєві, моральні цінності студентів узгоджуються з професійною системою цінностей, етичними нормами педагогічної діяльності, взаємно впливають і взаємно зумовлюють один одного, формуючи професійні уподобання. Це підтверджує у своєму дослідженні Н. Савіна, уважаючи, що ціннісні орієнтації є інструментом для формування педагогічних здібностей у студентів і фахівців в галузі фізичної культури, спорту і туризму (Н. Савіна, 2006).

Таким чином, виявлені в дослідження цінності, які виступають сполучною ланкою між суспільством, соціальним середовищем і особистістю, її внутрішнім світом, є своєрідним маркером, що позначає пріоритети професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. А дослідження упродовж навчання їхньої професійної

мотивації та ціннісних уподобань уможливує корекцію змісту професійної підготовки згідно з мотиваційно-ціннісними пріоритетами. Повторна діагностика на контрольному етапі експерименту засвідчила дієвість психолого-педагогічного впливу, що ґрунтується на актуалізації суб'єктної позиції майбутніх фахівців, мотивації до саморозвитку. Про це свідчить зростання питомої ваги мотивів навчальної діяльності (Табл. 1), орієнтованих на професійну досконалість і самовираження, а також особистісну самореалізацію.

Самореалізації особистості у студентів фізкультурних закладах вищої освіти, на думку О. Румянцевой, сприяють ціннісні орієнтації, а тому потребують уваги під час удосконалення психологічної підготовки спортсменів. Серед таких – висока мотивація, спрямованість особистості на досягнення максимального спортивного результату, чіткі критерії оцінки результатів у спорті, творче ставлення до професійної діяльності, реалізація своїх здібностей тощо (О. Румянцева, 2001). Отже, простежується чіткий зв'язок мотиваційних та ціннісних складників, що формують професійну досконалість майбутнього фахівця в галузі фізичної культури і спорту. Це важливий аспект, який повинен ураховуватися під час підготовки учителів фізичної культури.

Необхідність та ефективність психологічного супроводу в підготовці майбутніх педагогів підкреслюють результати, отримані В. Дуб та І. Галяном у роботі з майбутніми вчителями початкової школи (В. Дуб, 2015; І. Галян, 2015). Зокрема, за результатами психологічного супроводу ціннісно-сислового розвитку майбутніх педагогів констатовано орієнтованість системи цінностей на прагнення до активного життя, появу смислів особистісної та професійної зрілості тощо. Однак слід зауважити, що цей супровід був тривалішим, а його зміст містив позааудиторні форми роботи ціннісного змісту. Водночас сама специфіка спеціальності «початкова освіта» більше схиляє до гуманізації педагогічної співдії.

Ефективність технології психолого-педагогічного супроводу відзначено у дослідженні Л. Г. Чернишової, що стосувалося психологічних детермінант професійного становлення педагогів з фізичної культури (Л. Чернишова, 2006). Відзначено прискорення адаптації студентів до навчання та оптимізації процесу підготовки фахівця з фізичної культури і спорту, проте не діагностовано глибоких змін в особистісно-професійному зростанні. Такий результат вважаємо закономірним, позаяк супровід мав більше навчально-методичний характер і реалізовували його спеціально підготовлені викладачі та адміністрація факультету. Більше того, зміни особистісного характеру не можуть статися за короткий час, це тривалий процес, який потребує співпадіння багатьох зовнішніх і особливо внутрішніх факторів. Окрім цього, психолого-педагогічний супровід повинен акцентувати на особистісних змінах, механізмом яких є мотиви та цінності.

З огляду на представлені міркування можемо констатувати, що для професійного становлення учителів з

фізичної культури на різних етапах навчально-професійної діяльності можуть використовуватися програми психолого-педагогічного супроводу, які ґрунтуються на одних і тих самих принципах, але відрізняються за змістом. Він (супровід) зумовлюється різною структурою особистісно-професійного потенціалу (складником якого є мотиви і цінності) майбутніх і діючих фахівців та індивідуальним рівнем його сформованості.

Висновки

Узагальнюючи представлені міркування, варто відзначити таке:

1. Ефективність професійного становлення фахівця з фізичної культури детермінована особистісно-професійним потенціалом учителя, у якому провідна роль належить мотивам і цінностям. Головними в загальній системі цінностей-цілей майбутніх учителів фізичної культури є конкретні життєві цінності, а серед цін-

ностей-засобів – цінності особистісної професійної самореалізації.

2. Система мотивів студентів є динамічним утворенням, яке змінюється під час навчальної діяльності: одні спонукання стають значущішими, інші втрачають її. Урахування цих змін дозволить прогнозувати професійне становлення особистості фахівця і проведення профілактики дезадаптаційних станів під час навчання у закладах вищої освіти. Отримані результати засвідчують достатній мотиваційний потенціал студентів, який можна актуалізувати за умови певних психолого-педагогічних впливів і спрямувати на отримання професійних компетенцій.

Перспективним видається дослідження прикладних проблем професійного становлення майбутніх фахівців фізичної культури, зокрема шляхів актуалізації їхніх мотиваційно-цілевих механізмів самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галян І. М. Ціннісно-смилова саморегуляція особистості: генеза та механізми функціонування: моногр. / І. М. Галян. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. – 402 с.

2. Галян І. М. Психологічні особливості ціннісно-смилового розвитку майбутніх педагогів: моногр. / І. М. Галян, В. Г. Дуб. – Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка; Вид-во ТзОВ «Трек ЛТД», 2016. – 192 с.

3. Ильин Е.П. Мотивы и мотивация / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 512 с.

4. Кирсанов В.М. Оценка ценностно-смысловой сферы студентов различных профилей обучения / В.М. Кирсанов // вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 12: Психология. Социология. Педагогика. – 2013. – №3. – С. 101-106.

5. Магомед-Эминов, М.Ш. Психодиагностика мотивации. Объект и методы / М.Ш. Магомед-Эминов // Общая психодиагностика. – С-Пб.: Речь, 2004. – С.219–231.

6. Радчук Г. К. Аксиопсихологія вищої школи: монографія / Г. К. Радчук. – [вид. 2-ге, розширене і переробл.]. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – 380 с.

7. Румянцева О.М. Ценностные ориентации как фактор самореализации личности в спорте: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 – общая психология, психология личности, история психологи / О.М. Румянцева; Российская государственная академия физической культуры. – М., 2001 – 174 с.

REFERENCES

1. Halyan, I. M. (2016). *Tsinnisno-smyslova samorehulyatsiya osobystosti: geneza ta mekhanizmy funktsionuvannya* [Value-sense self-regulation of personality: genesis and mechanisms of functioning]. Drohobych: Redaktsiyno-vydavnychyy viddil DDPU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

2. Halyan, I.M., Dub, V.H. (2016). *Psykhologichni osoblyvosti tsinnisno-smyslovoho rozvytku maybutnikh*

8. Савина Н.А. Формирование ценностных ориентаций у студентов вузов физической культуры, спорта и туризма: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08 – теория и методика профессионального образования / Н.А. Савина; Краснодарский государственный университет культуры и искусства. – Краснодар, 2006. – 171 с.

9. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.

10. Чернышева Л.Г. Особенности мотивации учебной деятельности студентов факультета физической культуры / Л.Г. Чернышева // Актуальные вопросы физической культуры и спорта: материалы IX научно-практ. конф. г. Томск, 30-31 марта 2006 г. – Томск: ТГПУ, 2006. – С. 383-385.

11. Oryshchyn L. Młodzi Polacy i Ukraińcy wobec społeczeństwa ryzyka: praca doktorska / L. Oryshchyn; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; Polska. – Lublin, 2016. – 177 s.

12. Parks L., Guay R.P. Personality, values, and motivation / L. Parks, R.P. Guay // *Personality and Individual Differences*. 2009. 47. pp. 675-684.

13. Parks-Leduc L. Personality Traits and Personal Values: A Meta-Analysis / L. Parks-Leduc, G. Feldman, A. Bardi // *Personality and Social Psychology Review*. published online, Jun 2014. (DOI: 10.1177/1088868314538548).

14. Schwartz, S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. – 1992. – 25. – P. 1-65.

pedahohiv [Psychological peculiarities of value-sense development of future teachers]. Drohobych: Redaktsiyno-vydavnychyy viddil DDPU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

3. Il'in, E.P. *Motivy i motivacija* (2011) [*Motives and motivation*], Sankt-Peterburg, Piter [in Russian].

4. Kirsanov V.M. (2013). *Otsenka tsennostno-smyslovoy sfery studentov razlichnyh profiley obucheniya*

[Estimation of the value-sense sphere of the students of various majors]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Seriya 12: Psihologija. Sociologija. Pedagogika – Bulletin of Saint-Petersburg University. Series 12: Psychology. Sociology. Pedagogy*, 3, 101–106 [in Russian].

5. Magomed-Jeminov, M.Sh. (2004). Psihodiagnostika motivacii. Ob#ekt i metody [Psychodiagnosics of motivation. Object and methods]. *Obshhaja psihodiagnostika – General Psychodiagnosics*, (pp. 219–231) [in Russian].

6. Radchuk, H. K. (2014). *Aksiopsykholohiya vyshchoyi shkoly [Axiopsychology of the higher education]*. Ternopil: TNPU im. V. Hnatyuka [in Ukrainian].

7. Rumjanceva, O.M. (2001). Tsennostnye orientatsii kak faktor samorealizatsii lichnosti v sporte [Value orientations as a factor of personal self-realization in sport]. *Candidates thesis*. Moscow: Rossiiskaya gosudarstvennaya akademiya fizicheskoy kultury [in Russian].

8. Savina, N.A. (2006). Formirovanie tsennostnykh orientatsiy u studentov vuzov fizicheskoy kultury, sporta i turizma [Formation of value orientations in students of higher educational institutions of physical culture, sports and tourism]. *Candidates thesis*. Krasnodar: Krasnodarskiy gosudarstvennyy universitet kultury i iskusstva [in Russian].

9. Hekhaizen, X. (2003). *Motivatsiya i deyatelnost [Motivation and activity]*. Saint-Petersburg: Smysl [in Russian].

10. Chernysheva, L.G. (2006). Osobennosti motivatsii uchebnot detatelnosti studentov fakulteta fizicheskot kultury [Features of motivation of educational activity of students of faculty of physical culture]. *Aktualnyie voprosyi fizicheskoy kulturyi i sporta – Relevant issues of physical culture and sports*, Proceeding of the IX Internatoinal Scientific and Practical Conference (pp. 383-385). Tomsk: TSPU [in Russian].

11. Oryshchyn L. (2016). *Mlodzi Polacy i Ukraińcy wobec społeczeństwa ryzyka* Lublin [in Polish].

12. Parks L. & Guay R.P. (2009). Personality, values, and motivation. *Personality and Individual Differences*, 47, 675–684 [in English].

13. Parks-Leduc L, Feldman G. & Bardi A. (2015). Personality Traits and Personal Values: A Meta-Analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 19 (1), 3–29 [in English].

14. Schwartz S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Psychology and Culture*.; 2 (1) [updated 2012 Dec 20, 2012; cited 2018 Feb 10]. Retrieved from: <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11/> [in English].

Ihor Halian,

*Doctor of Psychology, associate professor,
professor of the Department of Practical Psychology,
професор кафедри практичної психології,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
24, Ivana Franka Str., Drohobych, Ukraine*

MOTIVATIONAL AND VALUE DETERMINANTS OF FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS' PROFESSIONAL BECOMING

The paper aims to carry out a psychological analysis of the motivational and value determinants of professional becoming of future Physical Culture teachers. The participants of the study were students majoring in Physical Culture and Sports (n = 52, aged 18-22 years). The structure of values was investigated by means of Rokeach Value Survey in the adaptation of A. Goshtutaz, A. Semenov, V. Yadov. The motivational tendencies of the respondents were examined with the help of the Educational Motives Test in the modification of A. Rean and V. Yakunin. This allowed to evaluate the motivational and value preferences of future Physical Culture teachers in the structure of their personal and professional potential. The assessment of motivational and value preferences was carried out on the basis of a systematic approach, which has made it possible to consider the motivational-value sphere in the context of the integral structure of the individual, in which motives and values are the core. It has been found that 65.38% of the students have chosen the profession of a Physical Culture teacher due to the importance of sports in their lives, and 15.38% - due to the prestige of the faculty. In the general system of values-goals of the respondents, specific life values are the leading ones, and among values-senses – the values of personal professional self-realization. If the psychological support of motivational and value development based on actualization of the subject position of future specialists, motivation for self-development is organized, the significance of motives and values of personal and professional growth increases. There is dynamics of future Physical Culture teachers' academic motivation in the process of studying at a university: from the motives of adaptation and self-affirmation at the initial stage of training to self-realization and professional perfection, obtaining professional competences – at its final stage. The effectiveness of professional becoming of a future Physical Culture teacher is determined by his/her personal and professional potential, in which the leading role belongs to motives and values.

Keywords: motives, values, determinants, professional formation, physical culture, professional competencies.

Submitted on January, 17, 2018